

ARTUR KONOPACKI
Uniwersytet w Białymstoku

In memoriam Józef Maroszek (1950–2024)

W dniu 20 sierpnia 2024 r. odszedł Profesor Józef Maroszek. Przez całe swoje zawodowe życie, od 1974 do 2018 r., był związany z pracą akademicką – najpierw w filii Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie na Uniwersytecie w Białymstoku, gdzie kierował Zakładem Historii Regionalnej.

Profesor Józef Maroszek specjalizował się w historii Litwy i Polski, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki pogranicza oraz badań nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym obszarów dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. W swoich licznych pracach często podejmował tematykę funkcjonowania różnych wyznań na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jednym z jego najważniejszych osiągnięć było współautorstwo monumentalnego, dwunastotomowego *Katalogu parków i ogrodów zabytkowych dawnego województwa białostockiego*. Profesor Maroszek pozostawił po sobie wiele istotnych publikacji naukowych, które wniosły znaczący wkład w badania nad historią pogranicza.

Nie można zapominać, że Profesor był pierwszym dyrektorem Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego – funkcję tę pełnił przez dziesięć lat. Odegrał kluczową rolę w utworzeniu tej instytucji, która obecnie nosi nazwę Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Dzięki jego zaangażowaniu oraz licznym naukowym wyjazdom na Wschód udało się odnaleźć w archiwach i muzeach zagrabione dziedzictwo kulturowe Rzeczypospolitej, w tym chorągiew pierwszego wojewody podlaskiego Jana Sapiehy z 1513 r. oraz cenne pamiętniki z XVII i XVIII w. Profesor był także *spiritus movens* wielu inicjatyw realizowanych w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa.

Profesor Maroszek aktywnie działał w wielu towarzystwach i organizacjach społecznych oraz naukowych, które powstawały tak licznie po 1989 r., takich jak Towarzystwo Przyjaciół Grodna i Wilna. Był współorganizatorem wielu wyjazdów na Grodzieńszczyznę czy Wileńszczyznę, realizowanych wspólnie z filologami polskimi. Te inicjatywy były mu szczególnie bliskie, ponieważ jako pierwszą ukończył filologię polską. Z tego też względu udało mu się nawiązać współpracę m.in. z prof. Elżbietą Smułkową i prof. Elżbietą Feliksiak.

Profesor wyróżniał się ogromną wrażliwością na los Polaków żyjących poza granicami kraju, co znalazło odzwierciedlenie w jego zaangażowaniu w zajęcia

dla Polaków na Białorusi i Litwie w ramach tzw. „szkół letnich”. Był także wieloletnim prezesem Białostockiego Towarzystwa Naukowego. Do pracy w tej organizacji naukowej zachęcał w szczególności studentów.

Józef Maroszek pozostawił po sobie niezwykle bogaty dorobek naukowy i popularyzatorski. Ważnym elementem jego działalności była aktywna współpraca z lokalnymi mediami, w których często wypowiadał się jako ekspert z zakresu dziedzictwa kulturowego.

W latach 2005–2013 Profesor Maroszek prowadził wykłady dla studentów i doktorantów na Uniwersytecie Wileńskim na Litwie w ramach programu Erasmus. Współpracował w tym czasie z litewskimi badaczami, m.in. Aleksandrem Bumblauskasem. Razem z Polską Macierzą Szkolną w Grodnie organizował objazdy naukowe po polskich zabytkach w Rosji, na Białorusi, Litwie i Ukrainie. Jego zaangażowanie w popularyzację wiedzy historycznej było doceniane zarówno w kraju, jak i za granicą.

Uczestniczył także w pracach komisji konkursowych olimpiady „Losy Polaków na Wschodzie po 17 września 1939 roku”, organizowanej przez Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz przewodniczył Komisji Wojewódzkiej Olimpiady Historycznej dla szkół średnich. Był redaktorem „Studiów Podlaskich” oraz współtworzył kwartalnik „Białostoczczyzna”. Warto również podkreślić jego pracę redakcyjną nad całą serią publikacji naukowych oraz aktywną działalność w ramach Białostockiego Towarzystwa Naukowego.

Profesor był pedagogiem, który nie tylko pracował ze studentami, ale i kształtował kadrę naukową. Jego zajęcia, a przede wszystkim wyjazdy naukowe na Białoruś, Litwę, Ukrainę czy Rosję, na długo zapadły w pamięć każdemu rocznikowi historii. Opowieści pełne pasji, wyjątkowa znajomość miejsc, obiektów zabytkowych, wydarzeń i ludzi stanowiły kluczowe cechy tych wyjazdów. Profesor zawsze znajdował czas dla studentów, a w szczególności dla doktorantów, czego piszący te słowa wielokrotnie doświadczył jako jego uczeń. Zawsze potrafił pomóc, przekazując niejednokrotnie swoje kserokopie materiałów, opracowań inwentarzy czy przewodników po archiwach na Wschodzie. Dzielił się również z ogromnym entuzjazmem wszelkimi odkryciami ze swoimi podopiecznymi. Z okazji okrągłej rocznicy Instytutu Historii UwB otrzymał od studentów nagrodę dla „Najlepszego wykładowcy”, którą, jak sam wspominał, cenił sobie najbardziej. Jako mentor wielu adeptów historii Profesor bez wątpienia był twórcą „białostockiej szkoły historycznej”. Przez jego seminarium magisterskie i doktorskie (wypromował siedmiu doktorów) przewinęło się wielu historyków, którzy dziś nie tylko są wspianymi nauczycielami w szkołach podstawowych i średnich, ale też prowadzą badania historyczne.

Wśród prac Profesora, które należy wymienić, znajdują się: *Rzemiosło w miastach podlaskich w XV–XVIII w.* (1976), *Targowiska wiejskie w Koronie Polskiej w drugiej połowie XVII i w XVIII w.* (1990), *Prawa i przywileje miasta i dóbr ziemskich. Zabłudów XV–XVIII w.* (1994), *Klasztory Podlasia. Źródła kultury i świadomości narodowej* (1995), *Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Z dziejów realizacji myśli monarszej między Niemnem a Narwią* (1999), a także ostatnia, niezwykle ważna dla regionu pozycja *Dzieje województwa podlaskiego do 1795 roku* (2013).

1. Zułów na miejscu
dawnego dworu
Piłsudskich, przy dębie
pamięci. Od lewej:
Magdalena Łozowska,
Artur Konopacki, Jarosław
Chodyncki, Józef
Maroszek; 9 VIII 2001 r.;
zdjęcie ze zbiorów autora.

Fot. M. Maroszek
**Zułów at the Site of
the Former Piłsudski
Manor, by the Oak of
Remembrance. From
the Left: Magdalena
Łozowska, Artur
Konopacki, Jarosław
Chodyncki, Józef
Maroszek; 9 August
2001; Photo from the
Author's Collection.
Photo by M. Maroszek**

Za swoją pracę naukową był wielokrotnie nagradzany. Uniwersytet w Białymstoku przyznał mu tytuł „Zasłużonego dla Uniwersytetu”, a minister kultury odznakę „Zasłużonego dla Kultury Polskiej” za ratowanie polskiego dziedzictwa kulturowego.

Zapamiętajmy Profesora Józefa Maroszka jako człowieka głęboko zaangażowanego w życie naukowe i kulturalne naszego regionu. Podtrzymujmy pamięć o Nim – my, uczniowie, przyjaciele, historycy. Jego odejście jest ogromną stratą nie tylko dla rodziny i społeczności akademickiej, ale także dla wszystkich, którzy cenią historię i dziedzictwo kulturowe. Jego dorobek naukowy niech pozostanie źródłem wiedzy i inspiracji dla przyszłych pokoleń badaczy regionu Wielkiego Księstwa Litewskiego. Ja zapamiętam Go jako niezwykle ciepłego, pomocnego i wyrozumiałego Mistrza